

MAAN PÄÄLLÄ PAIKKA

*Tanssiin ja liikeilmaisuun perustuvan esityksen valmistaminen
Vanajan avovankilan naisvangeille
2019 -2020*

Loppuraportti, Ninu Lindfors

Kuva Heini Lehväslaiho

Maan päällä paikka

*yksi on koivujen välissä keinu
maja korkealla puussa, metsätien päässä
niin suuri, suuri on maa
yksi on puinen hylly täynnä pieniä laatikoita
nappeja vetoketjuja nauhoja ja lankaa
niin pieni, pieni on maa
yksi on palavien puiden ritinä, lintu joka laulaa
mustikkainen sammalpeitto tulvillaan marjaa
kun kaunis niin oli maa
yksi on järvi, joka sokaisee silmää
niin kaunis, kaunis on maa*

Kollaasiruno, koonnut Ninu Lindfors

Teksti: Vanajan vankilan naiset, Eino Leino: Hymyilevä Apollo, Lydia Koidula: Äidin sydän

Esitustiedot

KANTAESITYS | PREMIERE

Koreografia ja ohjaus: Ninu Lindfors

Esiintyjät: Vanajan vankilan naiset

Ohjauksellinen ja dramaturginen dialogi: Hannele Martikainen

Puvustus: Tommi Haapaniemi

Tilasuunnittelu: Salla Salin

Valosuunnittelu: Pekka Pitkänen

Äänisuunnittelu ja musiikki: Janne Masalin

Tuotanto: Taittuu ry, Vanajan vankila, Zodiak

Yhteistyökumppani: Rikosseuraamuslaitos

Kuvat: Heini Lehväslaiho

ZODIAK STAGE

21.1.2020 19:00 Ensi-ilta

22.1.2020 19:00

24.1.2020 19:00

25.1.2020 15:00

28.1.2020 19:00

Taiteilijatapaaminen la 25.1. esityksen jälkeen

Esityksen kesto 50min.

Liput: 30,50/24,50/16,50 €

Tiivistelmä

Monille meistä tunteiden ilmaisu sanallisesti on vaikeaa. Silti jokaisella on tarve kommunikaatioon ja nähdyksi tulemiseen. Yksi keino käsitellä sanattomuuden hankaluutta on lähestyä sitä kehollisuuden kautta, jolloin tunteita voi kokea, tarkastella ja näyttää omasta fyysisyydestään käsin. Liike antaa mahdollisuuden itseilmaisuun, vuorovaikutukseen ja kommunikaatioon ilman sanoja.

Idea liikkeeseen ja tanssiin pohjautuvan esityksen valmistamiseen syntyi halusta tutkia liikeilmaisun vaikutuksia Taittuu ry:n vankilateatterissa. Verrattuna yhdistyksen aiempiin puheteatteriesityksiin, projekti mahdollisti yhdistyksen toiminnan laajenemisen tanssin ja fyysisen ilmaisun alueelle. Vankilan näkökulmasta toiminta tarjosi vaihtoehdon sellaisille vangeille, joille liike on näyttölemistä helpompi ja luontevampi lähestymistapa itseilmaisuun. Ensimmäistä kertaa myös suomen kieltä taitamattomilla oli mahdollisuus osallistua teatteritoimintaan. Projektiin mukaan lähteneiden vankien näkökulmasta minua kiinnosti, miten kehollisuus heille avautuisi ja millainen kokemus olisi tutustua oman kehomielen tuntemuksiin? Mitä uutta fyysinen ilmaisu ja omien rajojen rikkominen kehon aistimusten alueella antaisi esiintyjille?

Tässä loppuraportissa keskityn *Maan päällä paikka* -teoksen prosessin kuvaukseen oman ja osallistujien työskentelyn kautta. Reflektoin toimintaani ohjaajana ja koreografina ja esittelen, kuinka työskentely eteni läpi harjoitusprosessin. Osassa raportin sisältöä käytän aineistona vuosien varrella kertyneitä keskusteluja ohjaaja Hannele Martikaisen kanssa.

SISÄLLYSLUETTELO

Esitystiedot	1
Tiivistelmä	2
Johdanto	4
1. Yhteistyötahot	6
Taittuu ry	
Vanajan avovankila	
Zodiak - Uuden tanssin keskus	
2. Maan päällä paikka	9
3. Menetelmät ja tavoitteet	11
Työskentelyprosessin kolme vaihetta	
Toiminnan kuvaus	
4. Prosessin haasteet	16
5. Työskentelyn tulokset	17
Lähdeluettelo, liitteet	19

Johdanto

Oma kehittämisprojektini, osana soveltavan ja osallistavan taiteen erikoistumiskoulutusta, oli liikeilmaisuun perustuvan esityksen valmistaminen Vanajan avovankilan naisvangeille. Työnkuvani oli ohjaus, koreografia ja teoksen kokonaisdramaturgia. Esitys toteutettiin yhteistyössä Taittuu ry:n, Vanajan avovankilan ja Zodiak - uuden tanssin keskuksen kanssa. Esityksen valmistamisen ja taiteen ammattilaisista koostuvan suunnittelijaryhmän mukanaolon mahdollisti Rikosseuraamuslaitos.

Puheteatteritoiminnan merkitys osana vankiloiden tarjoamaa aktiivitoimintaa on todennettu jo aiemmin (Balfour 2004; Menard 2018). Itseäni alkoi kiinnostaa liikeilmaisuun perustuvan esityksen valmistaminen, jolloin osallistujilla olisi mahdollisuus tutustua omaan kehollisuuteensa ja tuntea sen ilmaisuvoima liikkeen keinoin. Idea teoksen tekemiseen syntyi myös halusta käyttää omaa ammatillista historiaani tanssitaiteilijana ja omia erityistaitojani kokonaisen esityksen valmistamiseen. *Maan päällä paikka* on ensimmäinen kokoillan ryhmäteos, jonka työskentelyprosessista ja taiteellisesta kokonaisuudesta olen vastannut.

Olen työskennellyt Taittuu ry:n vankilateatterissa vuodesta 2008 lähtien produktiokohtaisesti ohjaajan assistenttina, koreografina tai tuottajana. Taittuu ry. on oman toimintahistoriansa aikana valmistanut lähes 20 teatteriesitystä yhteistyössä Suomen eri vankiloiden kanssa, joista Vanajan avovankilan kanssa näistä on tehty neljä. Esityksissä ilmaisun pääpaino on ollut puheessa ja näyttelemisessä, ja liike, tai koreografia, on ollut näytelmän teemaa ja aihetta vahvistava ilmaisumuoto valikoiduissa kohtauksissa. *Maan päällä paikka* on ensimmäinen esitys Taittuu ry:n historiassa, jossa ilmaisun fokus oli puheen sijaan kehollisuudessa.

Työskennellessäni aiemmissa vankilateatteriproduktioissa olen huomannut, että oma kehollisuus, fyysisyys, oman ruumiin liike, sekä oman tai toisen kehon kosketus ovat osallistujille vaikeasti lähestyttävä alue. Siksi olen koreografian työssäni pyrkinyt yksinkertaistamaan näytelmään istutettavan liikeilmaisun ihmisen arkiliikkeisiin, toki erilaisilla liikkumisen laaduilla ja ajatuksilla täydennettyinä. Olen pyrkinyt minimoimaan fyysiseen ilmaisuun liittyvän abstraktiuden ajatuksen ohjaamalla selkeästi esiintyjän ja esityksen toimintaa, enkä ole lähtenyt kasvattamaan kehon sisäisiä, yleensä vaikeasti hahmotettavia mielikuvia. Olen pyrkinyt huomioimaan ja samalla ohittamaan jokaisen kehon erityisyyden, erilaisuuden ja henkilökohtaisuuden, jotta osallistujien oma käsitys ruumiistaan

ei nousisi fokukseen ja näin ollen keskittyminen kiinnittyisi itse liikkumiseen. Olen ajatellut, että tätä kautta osallistujan on ollut helpompi lähestyä omaa fyysisyyttään ja kehollisuuttaan. Toimimalla, ei tarkkailemalla tai analysoimalla.

Perinteisessä vankilakulttuurissa kosketus on ollut tabu ja myös henkilökunnalla on ollut taipumus viestiä mahdollisimman vähän kehollaan. Koko vankilayhteisön hierarkia edellyttää kehon ja tunteiden hallintaa. Mitä paremmin saat näytettyä toiselle, että olet vahva, sen korkeamman statuksen itsellesi saat. Ja mitä vähemmän ilmaiset, sitä paremmin pystyt omaksumaan sen roolin mikä sinulle on annettu. Vanajan vankilan johtaja, Kaisa Tammi-Moilanen, kirjoittaa *Maan päällä paikka* - käsiohjelman puheenvuorossaan seuraavaa:

”Meille Vanajan vankilassa on kertynyt vuosien varrella paljon hyviä kokemuksia vankilateatterista ja muista taidehankkeista. Kokemukset herättivät kuitenkin kysymyksiä: Miten teatteria voisi tehdä ilman suomen kieltä? Kuinka nivoa fysiikka mukaan taiteen tekoon?

Naisvankityössä törmätään usein sanojen loppumiseen ja silloin jäljelle jää vain kehollisuus. Odotamme fyysisen lähestymistavan teatteriesityksiltä paljon. On kiinnostavaa nähdä mitä kysymme, kun tämä hanke on maalissa ja esirippu Zodiakissa laskeutunut viimeisen kerran.”

Jokaisella on tarve kommunikaatioon. Halu ja oikeus ilmaista itseään toiselle, jotta tulisi ymmärretyksi. Ja vaikka sosiaalisuus on vahvasti siirtynyt virtuaalitodellisuuteen, tarvitsee ihminen myös kosketusta ja toisen hyväksyvää katsetta. Tanssin ammattilaisena tiedän, että fyysisen tekemisen kautta saa kosketuksen omaan minuuteensa ja kokonaisvaltaiseen läsnäolon kokemukseen. Ja kun on kosketus omaan minuuteen, on helpompi nähdä toiseus ja se mahdollistaa aidon vuorovaikutuksen. Avautumisen kohti totuudellista jakamista.

1. Yhteistyötahot

Taittuu ry. on rekisteröity yhdistys, joka toimii vankilateatterin keinoin syrjäytymistä vastaan ja tasa-arvoisemman yhteiskunnan puolesta. Yhdistyksen toiminta tähtää vankien omaehtoiseen kuntoutumiseen ja valmistaa heitä vapautteen tarjoamalla käytännön valmiuksia toimia yhteiskunnassa.

Vankilateatteri tuottaa esityksiä, joiden esiintyjinä ovat vankilassa tuomioitaan suorittavat vangit. Kulloinkin valmistettavan teoksen muu työryhmä (ohjaaja, suunnittelijat, koreografi, tuottaja) koostuu taiteen ammattilaisista. Yhteistyövankilan lisäksi projektiin valitaan yhteistyöteatteri, jonne valmis esitys viedään tavallisen yleisön katsottavaksi ja koettavaksi. Joissain projekteissa näytökset esitetään yhteistyövankilan tiloissa.

Taittuu ry:n vankilateatteritoiminta alkoi vuonna 2008 Vanajan avovankilassa. Tuolloin Taittuu ry:n perustaja, ohjaaja Hannele Martikainen valmisti Vanajan naisvangeille näytelmän Punahilkka ja susien maailma. Näytelmän ensi-ilta oli 28.5.2009 Hämeenlinnan kaupunginteatterissa. Itse työskentelin produktiossa ohjaajan assistenttina.

Taittuu ry:n vankilateatterissa omaleimaista on työryhmän työskentelytapa ja toimintamalli. Vaikka työskentelyn puitteet ovat erityiset ja erikoiset, ei itse vankeihin suhtauduta erityisryhmänä, vaan työtä tehdään samoin odotuksin ja vaatimuksin kuin ammattiteatterissakin. Rikokset, joiden vuoksi osallistujat suorittavat tuomioitaan pysyvät taka-alalla eikä teatteriprosesseissa puututa niihin. Kun vankia ei nähdä hänen stigmansa kautta, vaan ihmisarvonsa omaavana, tasa-arvoisena työryhmän jäsenenä, on hänellä mahdollisuus vahvistaa itsessään puolia, jotka lähes aina yllättävät positiivisesti niin vankilan henkilökunnan, työryhmän taiteellisen ydinryhmän kuin itse kyseisen ihmisenkin. Vankilateatteritoiminta kehittää osallistujiensa itsetuntemusta, sosiaalisia taitoja ja vastuullisuutta sekä antaa mahdollisuuden käsitellä omien tekojen seurauksia rakentavalla tavalla. Sillä on positiivisia heijastusvaikutuksia vankien läheisiin ja sitä kautta koko yhteiskuntaan.

”Pohjimmiltaan meillä kaikilla on pyrkimys ymmärtää ja kohdata toisemme. Taide luo uusia polkuja erilaisten yhteisöjen ja yksilöiden välille. Näin se lisää keskinäistä ymmärrystä yhteiskunnassamme.”

Hannele Martikainen, Taittuu ry:n taiteellinen johtaja

Taittuu ry. ja **Rikosseuraamuslaitos** solmivat maaliskuussa 2017 kolmen vuoden sopimuksen (+2 optiovuotta) teatteritoiminnan järjestämiseksi vankiloissa. Sopimuksen myötä Taittuu ry:n toiminta sai jatkuvuutta ja se mahdollisti pitkäjänteisen, ammatillisen vankilateatterin toteuttamisen Suomen vankiloissa.

”Tarkoituksena on tuottaa vankiloihin innovatiivisia kuva- ja teatteritaideprojekteja, jotka lisäävät vankien mielekästä aktiivitoimintaa sekä kehittävät vankiloiden toimintakulttuuria. Taidetoiminnan avulla voi esimerkiksi lisätä henkilöstön ja vankien välistä vuorovaikutusta sekä edistää vankiloiden ja ympäröivän yhteiskunnan vuoropuhelua muun muassa järjestämällä yleisölle avoimia teatterinäytelmiä ja taidenäyttelyitä. Kaikki projektit päättyvät joko vankien esittämään teatteriesitykseen tai vankien teoksista syntyneeseen taidenäyttelyyn tai vastaavaan taide-esittelyyn. Tarkoituksena on, että taidetoiminnasta tulisi pysyvä osa vankiloiden toimintavalikoimaa.”

RISE: Tiedote 2017: Rikosseuraamuslaitoksen
solmima sopimus takaa vankiloiden
taidetoiminnan

Vanajan avovankila on valtakunnallisesti naisvangeille tarkoitettu avolaitos. Osastolla on vankipaikkoja 60 ja lisäksi Vanajan osastolle perustettiin 10-paikkainen perheosasto vuonna 2010. Vanajan johtajana toimii Kaisa Tammi-Moilanen, jonka kanssa Taittuu ry. on tehnyt yhteistyötä jo 10 vuoden ajan.

Tammi-Moilanen haluaa viedä vankeinhoitojärjestelmää kohti vapaudessa suoritettavia rangaistuksia. Vähemmän sulkemista, enemmän avovankilaa, yhdyskuntapalvelua, valvottua koevapautta ja valvontarangaistusta, jossa tuomitun menoja vahditaan sähköisellä paikantimella.

”Monesti se toimii paremmin kuin lukkojen taakse paneminen, sillä mitä pidempään ihminen on vankilassa, sitä enemmän hän erkaantuu yhteiskunnasta ja sitä huonommin hän sopeutuu sinne takaisin. Vankilassa yritetään kuntouttaa ihmisiä, mutta todellisuudessa vaurioitamme heitä lisää. Ongelma on laituskulttuurissa. Täällä (Vanajan avovankilassa) he alkavat käyttäytyä aivan normaalisti. Epänormaaleissa olosuhteissa, siis kiven sisässä, vangit oireilevat. Normaalielämää muistuttaviin olosuhteisiin päästyään he alkavat käyttäytyä tavallisesti.”

Kaisa Tammi-Moilanen, Vanajan vankilan johtaja

Zodiak - Uuden tanssin keskus on kokeileva ja uutta luova nykytanssin keskus Helsingin Kaapelitehtaalla. Sen toiminnassa korostuvat taiteilijälähtöisyys, yhteisöllisyys ja yleisötyö. Zodiak toimii nykykoreografian ja nykyesityksen keskeisenä tuottajana ja esitysfoorumina Suomessa. Se tukee ja kehittää tanssin vapaan kentän luomisedellytyksiä sekä nykytanssin tunnettuutta, saavutettavuutta ja kansainvälistymistä. Zodiakin ohjelmisto on taiteellisesti kuratoitu ja perustuu pääosin avoimeen hakuun. Näkemyksellistä yleisötyötä toteutetaan taiteellisia menetelmiä käyttäen.

Zodiakin hoivalaitostoiminnan yhtenä tärkeänä tavoitteena on viedä tanssia sellaisten ihmisten luokse, joiden mahdollisuudet kokea tanssia muuten ovat vähäiset.

”Liikkeessä on jotakin ainutlaatuista, joka tarjoaa mahdollisuuden itsensä ja maailman kohtaamiseen ja läsnäoloon. Sen voimaa ei kannata epäillä. Zodiakin yleisötyö- ja hoivalaitostoiminta avaa osallistujille suoran väylän tanssin kokemukseen jokaisen omista lähtökohdista käsin. Tärkeässä roolissa tämän kokemuksen tuottamisessa ovat ryhmiä ohjaavat tanssitaiteilijat.

Taiteilijalla ei ole valmista kaavaa, jonka mukaan hän valmistaa uuden teoksen. Samalla tavalla yleisö- ja hoivalaitostyössä ei ole olemassa valmista mallia kohdata ihmisiä. Kyseessä on taiteellinen työ, joka muotoutuu aina uudestaan, ja antaa jokaiselle taiteilijalle mahdollisuuden etsiä ja löytää tapansa työskennellä ihmisten parissa.”

Katja Kirsi, Zodiakin yleisötyövastaava

2. Maan päällä paikka

Maan päällä paikka -esityksen valmistaminen Vanajan vankilan kanssa oli luonteva jatkumo pitkälle yhteistyölle. Esityspaikaksi valikoitui Zodiak - Uuden tanssin keskus, joka tarjoaa tanssille ja esitystaiteelle soveltuvat puitteet. Olen työskennellyt Zodiakissa freelancer-tanssijana useassa nykytanssiteoksessa ja talon näyttämö, käytännöt ja henkilöstö ovat vuosien varrella tulleet minulle tutuiksi. Ehdotin Katja Kirsille yhteistyön mahdollisuutta keväällä 2018, kun etsimme yhteistyöteatteria suunnitteilla olevaan teokseen.

Teoksen kokonaisuuden rakentaminen lähti liikkeelle fyysisen paikan ja sen merkityksen tai merkityksettömyyden pohdinnoista yhdessä esiintyjien ja myöhemmin taiteellisen suunnittelijaryhmän kanssa. Työskentelyprosessin aikana jaoimme ajatuksiamme paikkojen vaikutuksesta ihmisen elämään ja hyvinvointiin. Tarkastelimme aihetta ensisijaisesti mielessämme elävien paikkojen kautta. Minkälaisiin paikkoihin haluamme itsemme sijoittaa, minne kaipaamme ja missä on mieleemme koti? Minne muistot sijoittuvat tai minkälaisiin toimintaympäristöihin, fiktiivisiin vai todellisiin, unelmat pesiytyvät?

Taittuu ry:n vankilateatterin puheteatterimalliin sisältyy sovellettava sääntö, jossa valmistettavan esityksen tulee olla fiktiivinen ja pohjautua johonkin tarinaan. Se mahdollistaa vangeille irtautumisen vankilatodellisuudesta ja omasta vangin roolistaan. Tässäkään prosessissa ei käsitelty vankien arkitodellisuutta, eikä vankilaa realistisena paikkana, vaikka osallistujilla oli teoksen aiheen kautta mahdollisuus käsitellä oman elämänsä tapahtumia, kokemuksia ja tunteita, sekä nykyhetken elämää. Kaikki se tapahtui kuitenkin esityksen liikkeen abstraktiuden ja dramaturgisen kuljetuksen suojassa.

Tavoitteena tällaisessa työskentelyssä on, että osallistujat voivat työprosessin ajaksi päästää irti omasta henkilöstään, sen arkisesta ilmenemismuodosta ja fysiikasta ja näin tapahtuen antautua oman kehon mahdollisuuksille tunteiden ja ajatusten ilmaisijana.

Maan päällä paikka rakentui kohtauksista, joita teemoina yhdistivät mm. etsiminen, hapuilu ja jonkin näkymättömän tavoittelu. Prosessin edetessä naiset alkoivat yhä enemmän osallistua teoksen temaattisen sisällön ideointiin. Mielikuvitus ja rohkeus ehdottaa kasvoivat sitä mukaa kun he alkoivat löytää henkilökohtaista tulokulmaa liikkeeseen. Itse halusin löytää jokaiselle

esiintyjälle teoksesta paikan, jossa hän tulisi näkyväksi omalla erityislaadullaan ja persoonallisuudellaan.

”Ensimmäinen ajatus on metsän tuoksu. Polku jota kuljen, ympärilläni puiden hiljaisuus.

Maan päällä paikka -teoksen temaattinen sisältö lähti kehittymään niinkin kaukaisesta asiasta kuin omaisuutta koskevista sukuriidoista. Lapsuuden kesäpaikoista, joiden maisemat kuuluivat alun perin kaikille. Viime vuoden elokuusta alkaneen työskentelyprosessin aikana olen miettinyt elämisen matkaa ja ihmisen kaipausta onnellisuuteen ja tasapainoon. Matkaa itseen ja siihen mikä riittää tai ei riitä. Ja erityisesti sitä, milloin lahjaksi saatu muuttuu haluksi omistaa. Minkä kustannuksella etsimme omaa paikkaamme maailmassa, jonka olemme valjastaneet käyttöömmemme samalla unohtaen sen ihmeenkaltaisuuden?”

Ninu Lindfors

Maan päällä paikka -käsiohjelman saatesanat

Taittuu ry:n vankilateatterin työskentelyä ohjaa ajatus valmistaa mahdollisimman mielenkiintoinen ja taiteellisesti korkeatasoinen esitys. Se motivoi paitsi ohjaajaa ja taiteellista työryhmää myös esiintyjinä toimivia vankeja. Kunkin osallistujan, niin vangin kuin taiteellisen työryhmän jäsenen, henkilökohtainen kehitys tulee teatterin tekemisen oheistuotteena.

Teosta harjoiteltiin pääosin Vanajan avovankilassa, Hämeenlinnassa. Harjoituspaikkoina oli mm. päärakennuksen ruokala ja remonttia odottava kirjastotila sekä kauempana vankilan alueella punttisalin yhteydessä oleva zumba-sali. Harjoitusprosessin myöhemmässä vaiheessa harjoittelimme teosta näyttämöresidenssissä Zodiakin Stagella, Helsingissä.

3. Menetelmät ja tavoitteet

Työskentelyprosessin kolme vaihetta

Taittuun puheteatterin prosessikuvauksessa (*liite 1*) on kuvailtu, kuinka työskentely osallistujien kanssa etenee ja vankilateatteriesitys käytännössä valmistuu. Hannele Martikainen on vuosien kokemuksen perusteella jakanut työskentelyn kolmeen jaksoon. Tätä jaksotusta toteutin ja sovelsin myös *Maan päällä paikka* -teoksen lähes puolen vuoden mittaisessa työskentelyprosessissa, joka alkoi elokuussa 2019 ja päättyi prosessin purkutilaisuuteen helmikuussa 2020 (*liite 2*).

1. Ohjaaja on yksilön puolella (n. 2,5kk)

- Pääasia työskentelyssä on luottamuksen saavuttaminen ohjaajan ja osallistujien kesken. Harjoituksissa ovat läsnä ainoastaan ohjaaja ja vangit. Työryhmän muut taiteilijajäsenet tulevat mukaan myöhemmin.
- Jokainen osallistuja tulee ohjaajan silmissä nähdyksi ja hyväksytyksi sellaisena kuin on.
- Tässä vaiheessa teoksen valmistaminen on taka-alalla ja pääasia on toisiimme tutustuminen.
- Tutustuminen liikkeeseen ja liikkeellä ilmaisemiseen.
- Vierailu esityspaikassa, Zodiak - Uuden tanssin keskuksessa, jossa pidettiin neljän päivän näyttämöresidensi. Vierailun tarkoitus on innostaa ja ylläpitää osallistujien motivaatiota.
- Henkilökohtaisen harjoitusohjelman valmistaminen ja kahdenkeskinen tapaaminen jokaisen kanssa. Harjoitusohjelman avulla voi ylläpitää ja kehittää oman kehonsa kuntoa, voimaa, venyvyyttä ja muita kehoon liittyviä, hyvinvointiin tähtäviä ominaisuuksia.

2. Ohjaaja on ryhmän puolella (kesto n. 1.5kk)

- Työskentelyn fokus on ryhmän toiminnassa. Osallistujat alkavat ottaa huomioon toisensa ja näkevät itsensä osana ryhmää. Näin ollen vastuu kasvaa.

- Ohjaajan fokus siirtyy vahvemmin teoksen kohtausten valmistamiseen kuitenkin niin, että liike, fyysisten tehtävien ohjaaminen ja liikkeellä ilmaisun opettaminen ovat etusijalla.
- Taiteellisen työryhmän jäsenet alkoivat käydä harjoituksissa. Heidän merkityksensä on vangeille suuri. Uusien ammattitaiteilijoiden mukaantulo vahvistaa ryhmäläisten itsetuntoa ja luo uskoa onnistumiseen. Se vahvistaa osallisuuden kokemusta vankilan ulkopuoliseen maailmaan.

3. Ohjaaja on teoksen ja yleisön puolella (kesto n. 1,5kk)

- Fokukseen tulee teos, sen taiteelliset suuntaviivat ja esityksen valmiiksi saattaminen.
- Muiden suunnittelijoiden työt nousevat tasa-arvoiseen asemaan esiintyjän työn kanssa.
- Työryhmä tekee työtä yhteisen päämäärän eteen. Vankien rooli osana työryhmää kasvaa.
- Vastuuta siirrettiin yhä enemmän ohjaajalta esiintyjille ja aletaan valmistaa heitä itse näytöksiin.

Toiminnan kuvaus

Jokainen teatteritoimintaan sitoutunut vanki toi mukanaan oman historiansa, mielensä, ruumiinsa, sekä oman tapansa liikkua ja ajatella. Tavoitteena minulla oli, että saan osallistujan luottamaan omaan fyysisyyteensä ja luovuuteensa. Samalla oli otettava huomioon jokaisen persoonallinen ruumis, sen fyysiset rajoitteet tai muut esteet, mutta nähtävä myös mahdollisuudet.

Taittuu:n puheteatteriesityksissä esiintyjä voi ilmaista itseään näytelmän fiktiivisen roolihenkilön suojassa. Kun ilmaisun perusta on fysiikassa, oma lähestymistapani esiintyjien roolitukseen oli toisenlainen. Koko prosessin tavoitteena oli, että osallistuja saisi kosketuksen omaan kehoonsa ja sen ilmaisuvoimaan. Se edellytti oman, persoonallisen kehon potentiaaliin tutustumista ja henkilökohtaista suhdetta kehoon.

Edellä mainittuja lähtökohtia peilaten ryhdyin kuvittelemaan vielä olemattoman tanssiteoksen liikemaailmaa. Liikkeen tuli olla jokaisen osallistujan fyysiselle ilmenemismuodolle luontevaa. Ilmaisussa minua kiinnostaa henkilökohtaisuus, joka näyttäytyy lopulta universaalina. Se saavutetaan itselle ominaisen liikkeen ja oman persoonan mielenliikkeiden näkyväksi tekemisen kautta. Tehtävänäni oli luoda, löytää ja ohjata sellaista liikettä, jonka potentiaali ruokki kunkin esiintyjän omaa persoonaa sekä henkilökohtaisen kehon luovuutta ja mielikuvitusta. Harjoitteet perustuivat työskentelyyn eri liiketeemojen kanssa. Apuna liikemateriaalin kehittelyssä käytin ohjattua improvisaatiota.

Ensimmäisen vaiheen aikana (ohjaaja on yksilön puolella) teetin harjoitteita, jotka liittyivät oman kehon, toisten kehojen ja ympäröivän, audiovisuaalisen tilan kommunikoivuuteen, kuunteluun ja havainnointiin. Edellä mainitut aiheet olivat tarkastelun kohteena kokonaisprosessin alusta loppuun saakka. Toinen tärkeä tavoite harjoitteissa tähtäsi esiintymisen luontevuuteen ja oman rauhan löytämiseen liikkeessä. Teetin vain sellaisia harjoitteita, joiden oletin tuottavan liikkeellistä mielihyvää. En jakanut ryhmää, ts. kaikki tekivät harjoitteita aina yhdessä ja samanaikaisesti. Jaksolla ideoitiin myös kohtausluonnoksia valmistettavan teoksen tyyliä ja sisältöä silmällä pitäen.

Harjoituksissa lähdin liikkeelle yksinkertaisista fyysisistä teoista, joiden tekemiseen pyysin osallistujien keskittyvän. Helpottaakseni keskittymisen tekoa ohjasin usein heitä pitämään silmiään kiinni, jotta muut häiriötekijät harjoittelutilassa (minä, muut osallistujat) saatiin poissuljettua. Läpi harjoitusprosessin käytin tunnelmaa vahvistaakseni musiikkeja, jotka tukivat harjoitteen energiaa ja ohjasivat liikkeen kvaliteettia haluamaani suuntaan. Jo ensimmäisistä harjoituksista alkaen osallistujien keskittymisen tapa ja taito olivat ratkaisevia lopullisen teoksen tunnelman muotoutumisessa. Keskittymisen teosta tuli sääntö, joka läpäisi kaiken harjoittelun.

Esimerkki 1.

- a. Valitse paikka tilassa, johon jäät seisomaan. Sulje silmäsi. Keskity kuuntelemaan musiikkikappale, jonka panen soimaan. Ei muuta. Seiso silmät kiinni ja kuuntele.
- b. Valitse paikka tilassa, johon jäät seisomaan. Pidä nyt silmäsi auki. Keskity kuuntelemaan musiikkia, jonka panen soimaan, niin kuin teit juuri äsken. Seiso tilassa silmät auki ja kuuntele. Ei muuta.

Esimerkki 2.

Sinulla on kymmenen sokeripalaa kädessäsi. Kävele sisään tilaan ja valitse paikka, johon käyt istumaan. Ala rakentamaan sokeripaloista lattialle erilaisia rakennelmia, kuten torneja, tai erilaisia kuvioita. Keskity tähän antamaani tehtävään ja fyysisiin tekoihisi, kuin olisit yksin, eikä tekoasi olisi näkemässä kukaan muu.

Työpäiväkirjassani on merkintä, jonka mukaan kuudensissa harjoituksissa kävin koskemassa jokaista osallistujaa jonkin liikkeellisen harjoitteen aikana. En ollut suunnitellut sitä etukäteen, enkä sanonut aikomustani ääneen. Kuljin osallistujien seassa heidän tehdessään antamiani harjoitteita ja kuin ohimennen, samalla ohjaten, hipaisin selästä tai painoin kämmeneni pääläelle. Tässä vaiheessa harjoituksia oli kerran viikossa. Fyysinen kosketus oli omassa ohjauksessani yhdenlainen rajan rikkomisen teko, joka vaati oman aikansa ennen kuin se oli luonteva ja koin, että jokainen oli valmis sen vastaanottamaan.

Jo ensimmäisen vaiheen aikana aloin luottamaan prosessiin. Minulla ei vielä ollut paineita teoksen taiteellista kokonaisuutta ajatellen ja itselleni oli tärkeää, että sain tutustua osallistujiin ja heidän luontaiseen liikevaliteettiinsa ajan kanssa. Tässä vaiheessa alkoi kuitenkin muotoutua ajatus, jonka mukaan valitsisin lopulliseen esitykseen jokaiselle osallistujalle oman, henkilökohtaisen liiketeeman, jonka laatua varioimalla sitä voisi käyttää materiaalina läpi teoksen.

Toisen vaiheen aikana (ohjaaja on ryhmän puolella) aloin tuoda enemmän tanssillisuutta mukaan fyysisiin tekoihin. Se tarkoitti abstraktin liikkeen sisäänajoa teoksen mahdollisiin liikesisältöihin. Teetin myös harjoitteita, joissa toin osallistujat fyysisesti lähemmäs toisiaan, tai joissa he ottivat fyysistä kontaktia toisiinsa. Eli toin toisen kehon koskettamisen teon mukaan heidän välisekseen.

Esimerkki 3.

Seiskää ryhmässä ja lähellä toisiaanne, kuitenkin niin, että jokaisella on ympärillään hieman väljyyttä. Rintamasuunta on kaikilla oma. Sulkekaa silmänne ja tuntekaa jalkapohjanne kosketus maata vasten. Siirtäkää painoanne jalkapohjilla eteen ja taakse, sivulta sivulle. Jalkapohjilla voi myös tehdä ympyrää. Tarkoituksena on, että kehonne paino pysyy jalkapohjien päällä. Se

tarkoittaa, että ette menetä tasapainoanne ja kaadu. Liike on hyvin pientä mutta se riittää.

Aloin teettämään harjoitteita myös niin, että vain osa osallistujista teki ja toinen osa katsoi. Toin myös ympäristön näkemisen ja havainnoinnin vahvemmin mukaan esiintyjyyden laatuun ja ilmaisuun.

Esimerkki 4.

Puolet osallistujista istuu katsomassa ja puolet tekee annettua tehtävää. Panen musiikkia soimaan. Kävele tilassa valitsemiasi reittejä ja istuudu lattialle lähelle yleisöä. Ala riisumaan kenkiäsi ja kun olet ottanut kengät pois jalastasi, ala pukemaan niitä takaisin jalkoihisi. Samalla katso omaa tekoasi, eli kenkien riisumista tai pukemista. Vaihtoehtoisesti voit myös nostaa katseesi ja katsoa katsojaa silmiin kuitenkin niin, että ajattelet tekemääsi kenkien riisumisen/pukemisen tekoa. Kolmas vaihtoehto on katsoa katsojaa silmiin, nähdä hänet ja hymyillä hänelle, vaikka samalla riisut/ puet kenkiä. Vaihtelee näitä katseen ja ajatuksen vaihtoehtoja.

Prosessissa oli jätettävä aikaa keskusteluun. Toisen vaiheen alettua huomasin puhuvani avoimemmin omista ajatuksistani suhteessa niin teoksen sisältöön kuin muihinkin aiheisiin varomatta, että sanon jotain sopimatonta. Harjoituksia Vanajalla oli tässä vaiheessa kolmesti viikossa, arkipäivinä niiden kesto oli lyhyempi ja viikonloppuisin pidempi. Lyhyen harjoituksen rakenteeseen kuului yhteinen lämmittely ja yhden kohtausidean tai liiketeeman tutkiminen ja kehittäminen. Jos yritin useampaa, toisin sanoen aloin ahnehtia materiaalia, se ei tuottanut tulosta.

Viimeisen vaiheen aikana (ohjaaja on teoksen ja yleisön puolella) *Maan päällä paikka* alkoi teoksena muotoutua. Huomioni kääntyi yhä enemmän teoksen kokonaisuuden rakentamiseen ja sen eri osatekijöihin, kuten taiteellisen suunnittelijaryhmän työhön. Koreografina minun oli huomioitava oma taiteellinen kunnianhimon suhteessa teokseen, mutta myös luotsattava osallistujat rauhallisin mielin ja varmuutta kokien näytöksiä kohti ja kokonaisprosessin läpi. Tukena työssäni minulla oli Martikainen, joka työskentelee Taittuu ry:n vankilateatterissa produktioiden vastuuhjaajana. Hänen kanssaan keskustelimme mm. harjoitusten

etenemisestä, kohtausten taiteellisesta sisällöstä ja niistä seikoista, joihin minun tuli jokaisen osallistujan henkilökohtaista prosessia silmällä pitäen kiinnittää huomiota.

Työskentely siirtyi enenevässä määrin Vanajan ruokasalista, kirjastosta ja Zumba-salista Zodiakin Stage -näyttämölle Helsinkiin. Työn sovittaminen esitystilaan oli oma prosessinsa, johon vaikutti taiteellisen suunnittelijaryhmän työ – tilaratkaisu, teokseen sävelletty äänimaailma ja musiikki, pukusuunnittelu ja valaistus.

Tämän viimeisen vaiheen alettua jaoin esiintyjille tietoni taiteellisen työryhmätyöskentelyn tyylistä sekä siitä kiihkeästä ja työntäyteisestä ajasta, joka edeltää teoksen valmistumista. He alkoivat ottamaan yhä enemmän vastuuta omasta tekemisestään niin teoksen sisällä kuin sen ulkopuolella. Kun vastuu siirtyi, myös oma roolini suhteessa osallistujiin muuttui. Tämä näyttäytyi mm. siten, etten enää auttanut, jos joku esiintyjä unohti kesken läpimenon, mitä hänen tuli tehdä. Minun oli annettava jokaiselle rauha työskennellä näyttämöllä itsenäisesti ja samalla valmistaa heitä siihen mahdollisuuteen, että jos esityksessä tapahtuu jotakin odottamatonta, heidän keskittymisensä ei rikkoudu ja he osaavat itsenäisesti ratkaista tilanteen. Ohjauksellisesti ryhdyin ratkaisukeskeiseksi enkä enää samassa määrin jättänyt tilaa dialogisuuteen esiintyjien kanssa, kuin mitä aiemmin olin tehnyt. Roolin vaihtaminen oli itselleni vaikeaa.

Koko menneen työskentelyprosessin ajan olin opettanut ja auttanut naisia luomaan henkilökohtaisen suhteen liikkumiseensa, omaan tanssiinsa. Jokainen heistä löysi sen, jolloin minun tuli väistyä ja luottaa se heidän omaan käyttöönsä. Oma luopumisen prosessini alkoi tästä havainnosta.

4. Prosessin haasteet

Maan päällä paikka -teoksen prosessiin lähti alun workshopin ja tunnustelujakson jälkeen mukaan seitsemän vankia. Toisen vaiheen aikana toiminnasta jäi yksi pois, joten lopullisessa teoksessa esiintyi kuusi naista Vanajan avovankilasta. Osallistujien luottamus ja sitoutuminen olivat vahvoja työskentelyn alusta alkaen, eikä tässä suhteessa ollut huolta heidän motivaatiostaan. Eteen tuli kuitenkin joitain tilanteita, jolloin osallistujan henkilökohtaisessa

elämässä tapahtuva asia vaikutti hänen, tai koko ryhmän työskentelyyn väliaikaisesti heikentävästi.

Koko prosessin ajan minun oli huomioitava muutosten mahdollisuus ja varauduttava erilaisiin tilanteisiin tai ongelmiin, jotka ilmaantuessaan muuttivat omia suunnitelmiani ja siirsivät ongelmanratkaisun ajaksi oman työni ja esityksen valmistamisen taka-alalle. Tilanteet saattoivat kärjistyä missä tahansa prosessin vaiheessa vankilan, vankien tai taiteellisen prosessin suunnalta.

Tanssiin ja liikeilmaisuun keskittyvän teoksen valmistaminen oli osallistujille uusi ja tuntematon prosessi. Väärinkäsitysten, turhien pelkojen ja epätietoisuuden välttämiseksi pyrin etukäteen kertomaan heille kaiken sen, mitä tyypillisesti liikkeen kanssa työskenneltäessä tai teoksen rakentamisen eri vaiheissa tapahtuu.

Henkilökohtaiseksi haasteeksi kasvoi oman ja työryhmän taiteellisen kunnianhimon näkökulma suhteutettuna osallistujien prosessiin. Ensi-iltaa lähestyttäessä työryhmän suunnittelijoiden kanssa työskentely vaati paljon aikaa, eikä kapasiteettini riittänyt esiintyjien ohjaamiseen siinä määrin kun koin sen tarpeelliseksi. Taittuu ry:n toiminnassa painotetaan esityksen valmistumisen tärkeyttä hyvissä ajoin ennen näytöksiä, jotta osallistujilla on riittävästi aikaa omaksua teos. Teoksen kokonaisdramaturgian toimivuuden ja esiintyjien parhaiden puolien näkyväksi tulemisen tähden tein kohtalaisen suuriakin muutoksia vielä muutamia tunteja ennen ennakkonäytöstä.

Teoksen ennakkonäytös oli tasapainoltaan epävakaata. Esiintyjäntyö ja esiintyjien liike eivät vahvuudessaan ylittäneet suunnittelijoiden luoman audiovisuaalisen maailman tasolle. Epäsuhta korjaantui seuraavana päivänä, *Maan päällä paikka* -ensi-illassa.

5. Työskentelyn tulokset

Ihmisen ajattelu näkyy liikkeessä. Jokaisen henkilökohtainen tapa liikuttaa omaa kehoaan on kaunis, paljas ja kunnioitusta herättävä. Monille oma ruumis on tyytymättömyyden kohde ja irrallinen osa itseä. Kun yhteys mielen ja ruumiin välillä löytyy, se näyttäytyy rauhana ja olemisen aitoutena.

Jo ensimmäisissä harjoituksissa saimme luotua työskentelyä ruokkivan ilmapiirin, joka perustui luottamukseen. Naisten työskentely liikkeen kanssa kehittyi alun tunnustelevuudesta otteeltaan rohkeammaksi. Ymmärrys oman liikkeen mahdollisuuksiin kasvoi, jonka seurauksena siitä tuli muodoltaan omaperäistä ja laadultaan monipuolisempaa. Dialogisuus omassa liikkeessä ja luovan mielen käyttö liikeilmaisussa alkoivat näkyä.

Esiintyjinä ja liikkujina naiset olivat keskenään erilaisia. He ymmärsivät hyvin, että tavoitteena työskentelyssä oli etsiä ja vahvistaa heidän jokaisen omaa, persoonallista olemistaan, liikettään ja osaamistaan osana ryhmää. Naisten luottamus itseensä ja omiin kykyihinsä kasvoi prosessin edetessä. Vaikka pääasiassa tarkastelimme suhdetta liikkeeseen, työnteko ja siinä opittu vaikutti omanarvontuntoa ja itsetuntemusta kohottavasti laajemmin. Tämä näkyi mm. siinä, että rohkeamman ja varmemman liikkumisen lisäksi he alkoivat kannustaa ja auttaa toisiaan.

Oletukseni on, että jokainen osallistuja alkoi jossain vaiheessa prosessia kokea mielihyvää omasta liikkumisestaan. Parhaimmillaan se näkyi jonkinlaisena mielen vapautena ja rauhana, sekä hallittuna energian purkautumisena liikkeen kautta. Ohjaajana sain katsoa monia ainutlaatuisia harjoituksia, jolloin osallistujat työskentelivät keskittyneesti, ylittivät itsensä ja kokivat onnistumisen iloa liikkeistä, joita eivät koskaan aiemmin olleet tehneet. Liikkumisessa ja tanssimisessa on hienoa juuri se, että ne vievät kehoa ja mieltä sellaisiin paikkoihin, joissa ei aiemmin ole ollut. Tutustuminen oman kehon mahdollisuuksiin tuottaa suurta mielihyvää. Liikkumisen hyvää tekevää voimaa on myös hetken arvostuksessa. Se luottamus, jota jokainen osallistuja osoitti minua kohtaan – tanssimalla silmät suljettuina katseeni alla ja liikuttamalla jalkojaan, sormiaan, kieltään, itseään – mahdollisti sen, että heistä jokainen tuli nähdyksi.

Uskon, että liikeilmaisuuksiin perustuvan esityksen valmistaminen voi tulevaisuudessa olla vaihtoehto Taittuu ry:n puheteatteriesityksien rinnalla. Niin kuin muukin taidetoiminta vankiloissa, myös Taittuu ry:n teatteritoiminnan jatkuvuus riippuu rahoituksesta. Itse koin prosessin mielekkäänä ja opettavaisena, joskin haastavana ja vastuullisena työtehtävänä. Osallistujien innostus ja sitoutuminen toimintaan sekä lopulta onnistuminen itse esityksissä antoivat myös omalle työlleni kiitoksen, ja arvon.

Lähteet:

Balfour, Michael 2004. *Theatre in Prison: Theory and Practise*.

Menard, Laura 2018. *Vankilateatterin vaikutukset ja vaikuttavuus*.

www.rikosseuraamus.fi/fi/index/ajankohtaista/julkaisut/risenjulkaisusarja/taittuurynvankilateatterinvaikutustenarviointia.html (haettu 8.3.2020)

www.rikosseuraamus.fi (haettu 8.3.2020)

www.taittuu.fi (haettu 8.3.2020)

www.zodiak.fi (haettu 1.10.2018)

Liitteet:

1. Taittuu ry: Puheteatteriesityksen valmistamisen suuntaa antava prosessikuvaus
2. *Maan päällä paikka* -aikataulu
3. Arvio 22.1.2020, Helsingin Sanomat, Maria Säkö; *Naisvangit tanssivat Zodiakin esityksessä esiin turvan ja vapauden kaipuuta*

Taittuu ry.

Vankilateatteritoiminnan prosessikuvaus – miten esitys käytännössä valmistuu

1. Tapaaminen vankilan johtajan / vastuuhenkilön ja yhteys henkilöiden kanssa. Sovitaan tuotantoaikataulusta, henkilökunnan infosta, vankien infosta ja työnjaosta.
2. Henkilökunnan info. Ohjaaja kertoo prosessin kulusta ja sisällöstä. Keskustellaan siitä mitä käytännön asioita tulee ottaa huomioon puolin ja toisin. Varataan aikaa keskustelulle ja kysymyksille. On tärkeää, että henkilökunta ei jää ulkopuoliseksi.
3. Yhteys henkilö tiedottaa teatteriprojektista vangeille kirjallisesti ja suullisesti. Myös muu henkilökunta kannustaa vankeja osallistumaan infoon.
4. Vankien info. Ohjaaja kertoo teatterin tekemisestä, prosessin kulusta, säännöistä jne. Varataan aikaa kysymyksille ja keskustelulle. Ohjaaja mainitsee, että ensimmäinen harjoitus on tutustumiskerta eikä vielä vaadi sitoutumista projektiin. Vangeille on tärkeää, että toiminta saa ohjaajan kautta kasvot.
5. Yhteys henkilö ja muu henkilökunta kannustavat vankeja osallistumaan tutustumiskerralle.
6. Tutustumiskerta. Ohjaaja kertoo tarkemmin prosessin etenemisestä. Lyhyitä näyttelijäntyön harjoitteita. Tämän kerran pohjalta vangit pohtivat lähtevätkö mukaan toimintaan.
7. Yhteys henkilö jututtaa vankeja tutustumiskerrasta. Miltä tuntui? Kannustaa epävarmoja vankeja osallistumaan.
8. Yhteys henkilö tiedottaa vangeille ja henkilökunnalle harjoitusaikataulusta.

9. 1. harjoitukset. Ryhmäytymiskerta. Näyttelijäntyyntöön harjoitteita, muun muassa kehonhallintaa. Ohjaaja kertoo minkä tarinan pohjalta aletaan työstää näytelmää. Antaa tehtäväksi lukea tarinan ja miettiä juonenkulkua, päähenkilöitä, miljöötä ja sanomaa.
10. 2. harjoitukset. Ryhmäytymiskerta. Käydään läpi tarinaa ja tehdään harjoitteita tarinan pohjalta. Ryhmä tekee ohjaajan avustuksella tarinalle kohtausluettelon. Kukin miettii ketä haluaisi esittää.
11. 3. harjoituskerta. Ryhmäytymiskerta. Ryhmä miettii ja keskustelee mihin aikaan / paikkaan / tyylilajiin tarina sijoitetaan. Päätetään roolien esittäjät. Rooliharjoitteita tarinan pohjalta.
12. 4. harjoituskerta. Kehonhallintaharjoitteita. Aloitetaan näytelmän kirjoittaminen kohtausluettelon pohjalta. Luetaan teksti läpi.
13. 5.-12. harjoituskerta. Kirjoitetaan näytelmää ja rakennetaan rooleille karaktäärejä improvisaatioharjoitusten avulla. Epäusko ja epävarmuus valtaavat usein ryhmän, joten ohjaajalta vaaditaan vahvaa kannustusta ja tiukkaa eteenpäin menemisen tahtoa. Yhteyshenkilö pitää yhteyttä vankeihin ja kuulostelee tunnelmia.
14. 13. harjoituskerrasta eteenpäin alkavat näyttämöharjoitukset. Samalla työstetään käsikirjoitusta. Ryhmän tunnelmat ovat vuoristorataa.
15. 20. harjoituskerran paikkeilla muut työryhmän jäsenet alkavat osallistua harjoituksiin. Tapahtuu positiivinen käänne ryhmän dynamiikassa. Uusien ammattilaisten mukaantulo vahvistaa ryhmäläisten itsetuntoa ja luo uskoa onnistumiseen.
16. 35. harjoituskerran jälkeen lyhyt harjoitusjakso (2 harjoitusta) esityspaikassa (mikäli muu kuin harjoitustila). Konkretisoi ryhmälle tavoitteen ja motivoi ryhmää.
17. Viimeiset 5 – 8 harjoituskertaa esitystilassa. Esitys saa lopullisen muotonsa ja ryhmä hahmottaa kokonaisuuden. Mukana koko työryhmä ja vankilan yhteyshenkilö.

Esiintymispelon sijaan esiintymisjännitys, joka motivoi jaksamaan harjoituksissa. Vangin status muuttuu esiintyjän statukseksi.

18. Yleisökenraali, ensi-ilta, 2-4 esitystä. Ensi-iltamuodollisuudet. Ohjaaja ja vankilan johtaja kiittävät esiintyjä omaisten ollessa paikalla. Esiintyjillä on mahdollisuus keskustella läheistensä kanssa esitysten jälkeen.

19. Ennen viimeistä esitystä alkaa luopumisprosessi, josta puhutaan vapaasti.

20. 2 viikon kuluessa esityksistä purkupalaveri, jossa koko työryhmä paikalla. Mahdollisimman epälaitosmainen tilanne (esim. tehdään ruokaa yhdessä). Vapaata keskustelua tunteista. Kokonaisharjoitusmäärä 50-60 kertaa. Ryhmäytymiskerrat korkeintaan 1,5 tuntia. Kirjoittamiskerrat n. 2 tuntia. Näyttämöharjoitukset 2,5 – 6 tuntia.

Maan päällä paikka - Aikataulu

Työskentely kehittämisprojektin parissa sijoittui aikavälille 8/2019-2/2020:

- 8/2019 Infotilaisuus tulevasta projektista Vanajan avovankilassa. Avoin kaikille vangeille. Tilaisuudessa oli mukana noin 15 vankia.
Kahden päivän workshop Vanajan avovankilassa. Avoin kaikille vangeille.
- 9/2019 Teoksen varsinaiset harjoitukset alkavat Vanajan avovankilassa.
Työskentelyssä ovat mukana muutaman kerran kokeiluharjoituksen jälkeen teokseen sitoutuneet osallistujat. Harjoituksia on aluksi yhtenä päivänä viikossa.
- 10/2019 Harjoitukset jatkuvat Vanajalla, kaksi kertaa viikossa.
Neljän päivän näyttämöresidenssi esityspaikassa, Zodiak Stagella Helsingissä.
Yksityistunnit (kehonhuolto) jokaisen osallistujan kanssa, joissa paneudutaan kunkin osallistujan oman ruumiin mahdollisuuksiin ja sellaisiin osa-alueisiin, joita voidaan vahvistaa ja kehittää.
- 11/2019 Harjoitukset Vanajan avovankilassa jatkuvat. Harjoituksia kolmena päivänä viikossa.
- 12/2019 Harjoitukset Vanajalla jatkuvat 3x viikossa.
Seitsemän päivän näyttämöresidenssi esityspaikassa, Zodiak Stagella Helsingissä.
- 1/2020 Harjoitukset jatkuvat Zodiak Stagella Helsingissä
Ensi-esiintyminen Zodiakin kevätkauden 2020 avajaisiltamissa
Ennakkonäytös, ensi-ilta ja muut näytökset (yhteensä 6) Zodiak Stagella
- 2/2020 Prosessin purkutilaisuus Vanajan avovankilassa yhdessä kaikkien osallistujien kanssa.

Kulttuuri | Tanssiarvostelu

Naisvangit tanssivat Zodiakin esityksessä esiin turvan ja vapauden kaipua

Tanssiteos muistuttaa voimaannuttavia valokuvia, jotka on tarkoitettu yhtä paljon sekä kuvattaville että kuvien katsojille.

Maan päällä paikka -teoksen esiintyjänä on Vanajan vankilan naisia.

(KUVA: HEINI LEHVÄSLAIHO / ZODIAK)

Maria Säkö Julkaistu: 22.1. 16:06

Maan päällä paikka.

Kantaesitys Zodiakin studiossa. Koreografia ja ohjaus Ninu Lindfors, ohjauksellinen ja dramaturginen dialogi Hannele Martikainen, puvustus Tommi Haapaniemi, tila Salla Salin, valot Pekka Pitkänen, ääni ja musiikki Janne Masalin. Esiintyjänä Vanajan vankilan naiset.

ZODIAKIN kevään avaa yhteistyö Vanajan vankilan naisten kanssa. *Maan päällä paikka* on **Ninu Lindforsin** ohjaama ja koreografioima ja **Hannele Martikaisen** dramaturgisella avulla valmistunut esitys. Taittuu ry on toiminut Martikaisen johdolla jo yli vuosikymmenen. Yhdistyksen lähtökohtana on toimia vankilateatterin keinoin

syrytymistä vastaan. *Maan päällä paikka* syntyi yhteistyössä kuuden Vanajan vankilan naisen kanssa.

Vanajan naisvankien pitkästä perinteestä esittävien taiteiden parissa kertoo paljonkin se, miten tavattoman kiteytyneenä ja käsinkosketeltavan intensiivisenä *Maan päällä paikka* -esitys hehkuu. Kuuden tanssijan liikekielessä korostuvat vuorotellen rakentamisen ja tuhoamisen eleet, joihin ujuttautuu mukaan herkkää oman vartalon, ehkä oman nautinnon ja ylipäättään ääriviivojen tunnustelua.

Salla Salinin tilasuunnittelussa ja **Pekka Pitkäsen** valosuunnittelussa pienetkin liikkeet tulevat osaksi tilaa. Visuaalisuus ja myös **Janne Masalinin** musiikki kehystävät tanssijoiden eleet siten, että lopulta teos on täynnä siihen jätettyjä jälkiä. Kaikki kerrostuu: mennyt ja nyt-hetki ovat yhtä aikaa läsnä.

ESITYKSESSÄ rakennetaan kotia, tai ehkä pikemminkin paikkaa – pysyvää huonetta – joka kuitenkin kestää muutokset. Sokeripalat toimivat rakennuspalikoina ja tekevät tanssijoista oman elämänsä hallitsijoita. Esiintyjät saavat rauhallisista valoista sekä suojaavan varjon että lämpöä, mutta myös kauniita hetkiä lattialla liikuteltavista tuikuista.

Yhtenä ongelmana vankien tekemässä teatterissa voi olla se, että esitykset ikään kuin pakottavat esiintyjät selittämään asioitaan ja omia ratkaisujaan. *Maan päällä paikka* välttää sellaisen positioinnin. Tanssi kiinnittyy johonkin aivan muuhun kuin siihen, että se selittäisi tanssijoiden tilannetta muille.

Eteeriset, omanarvontuntoiset esiintyjät saavat sohia, rakentaa, rikkoa ja etsiä ilman selkeitä ratkaisuja. He ovat kokonaisia ihmisiä, eivät jonkin sanoman julistajia.

VIIME vuosina olen nähnyt vankien eri tavoin käsikirjoittamia tai heidän tarinoistaan koostuvia esityksiä muun muassa Le-gioonateatterissa Tampereella, Teatteri Telakalla ja Ruotsissa Riksteaternissa. Niiden lähtökohtana on ollut konkreettinen yhteiskuntakritiikki. Esiin on tuotu vankien ihmisarvo ja heitä syrjivät rakenteet, mikä onkin tärkeää. Tarvitaan kuitenkin myös toisenlaisia ääniä.

Juuri ilmestyneen Taidetutka-lehden pääkirjoituksessa **Satu-Mari Jansson** kirjoittaa siitä, miten taiteentekemisessä etiikka liittyy tekijän omaan kykyyn lukea ”huonetta” eli tilannetta, kokonaisuutta ja mahdollisia riskejä. Nämä tulisi pystyä tunnistamaan aina teoskohtaisesti, uudestaan ja uudestaan.

Kaikkialla toimivaa säännöstöä ei ole. *Maan päällä paikka* asettuu ainakin omassa kokemushorisontissani teokseksi, jossa huonetta on tulkittu erityisen herkällä korvalla. Esiintyjien nuoruus tuo oman pohjavireensä. Tanssiteos muistuttaa voimaannuttavia valokuvia, jotka on tarkoitettu yhtä paljon sekä kuvattaville että kuvien katsojille.